

Warszawa, dnia 12 lutego 2010 r.

RPO-637907-VII-7020/11006.4/10/JJ

I n f o r m a c j a

o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym Nr 1 w Łodzi (wyciąg)

1. Wprowadzenie.

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 19 stycznia 2010 r., do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego Nr 1 w Łodzi, przy ul. Częstochowskiej 36 (zwanego dalej Ośrodkiem, placówką lub MOW) udali się przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich z Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego. Wykonując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, przedstawiciele Rzecznika sprawdzili na miejscu sposób traktowania wychowanków Ośrodka, dokonując oceny pod względem ochrony nieletnich przed torturami oraz okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji:

- przeprowadzono rozmowę na temat funkcjonowania MOW z Dyrektorem Ośrodka oraz Zastępcą Dyrektora;
- dokonano oglądu terenu Ośrodka oraz pomieszczeń użytkowanych przez wychowanków, w tym: pokoi mieszkalnych i świetlic, sanitariatów, kuchni i stołówki, biblioteki, izby chorych, pracowni komputerowej, sali audiowizualnej, sal lekcyjnych, boisk;
- w oparciu o przygotowany wcześniej kwestionariusz przeprowadzono na osobności rozmowy z losowo wybranymi nieletnimi, którzy przebywali w Ośrodku w czasie wizytacji;

- zapoznano się z następującą dokumentacją Ośrodka: zeszytem dyżurów wychowawczych, przykładowymi programami pracy resocjalizacyjnej, dziennikami zajęć wychowawczych, losowo wybranymi indywidualnymi programami resocjalizacji i aktami osobowymi nieletnich, procedurą postępowania przy przyjmowaniu wychowanka do MOW.

Dokonane w oparciu o powyższe czynności ustalenia, pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przekazali Dyrektorowi oraz Zastępcy Dyrektora Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego Nr 1 w Łodzi oraz wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

2. Charakterystyka Ośrodka.

Ośrodek jest placówką publiczną przeznaczoną dla chłopców niedostosowanych społecznie, z normą intelektualną, wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania i resocjalizacji. Organem prowadzącym Ośrodek jest Miasto Łódź. Nadzór nad działalnością placówki sprawuje Wydział Edukacji Urzędu Miasta Łodzi, zaś nadzór pedagogiczny pełni Kuratorium Oświaty w Łodzi. Liczba miejsc w placówce wynosi 48.

Do zadań statutowych Ośrodka należy eliminowanie przyczyn i przejawów niedostosowania społecznego, przygotowanie wychowanków do prawidłowego funkcjonowania w rolach społecznych, samodzielności zawodowej oraz życia zgodnego z normami społecznymi i prawnymi. Zadania te realizowane są m.in. poprzez organizowanie zajęć dydaktycznych, profilaktycznych, wychowawczych i resocjalizacyjnych, szczególnie w zakresie nabywania umiejętności życiowych, planowania kariery zawodowej i edukacyjnej, przy uwzględnieniu możliwości i zainteresowań wychowanków.

Ośrodek prowadzi działalność w ciągu całego roku kalendarzowego, we wszystkie dni tygodnia, jako placówka nieferyjna. Na jego terenie funkcjonuje: Szkoła Podstawowa Specjalna Nr 186 oraz Publiczne Gimnazjum Nr 51. Integralną częścią MOW jest internat, którego celem jest zapewnienie opieki wychowawczej, stworzenie warunków do nauki własnej i pomocy w nauce,

rozwijanie zainteresowań i uzdolnień, łagodzenie niedostatków wychowawczych w rodzinie i eliminowanie zaburzeń zachowania dzieci.

Opiekę lekarską wychowankom Ośrodka zapewniają lekarze pracujący w pobliskiej przychodni. W placówce nie ma zatrudnionej pielęgniarki ani higienistki szkolnej. W sytuacjach nagłych, do MOW wzywane jest pogotowie ratunkowe. W opinii pracowników Biura RPO, stałe zatrudnienie pielęgniarki w placówce jest niezbędne, biorąc pod uwagę dokonywanie np. samouszkodzeń przez nieletnich oraz fakt, iż część z nich poddana jest stałej farmakoterapii psychotropowej. Wychowankowie wymagający opieki psychiatrycznej doprowadzani są na konsultacje do lekarza psychiatrii w Klinice Psychiatrii Młodzieżowej w Łodzi. W razie potrzeby zapewnienia nieletniemu opieki dentystycznej Ośrodek organizuje również konsultacje stomatologiczne. Ponadto, wychowankowie poddawani są systematycznym, niezbędnym szczepieniom.

Placówka zapewnia również pomoc socjalną, odpowiednio do sytuacji wychowanków i ich rodzin, zatrudniając pracownika socjalnego.

3. Ogląd MOW.

Ośrodek usytuowany jest w miejscu oddalonym od centrum miasta, w wyodrębnionym, wolnostojącym, piętrowym budynku, który przeznaczony jest wyłącznie na jego potrzeby.

Każda z grup ma do swojej dyspozycji oddzielną część korytarza, w której znajdują się pokoje mieszkalne, świetlice i sanitariaty. Sypialnie wychowanków są 4 – oraz 6 - osobowe, znajdują się w nich: łóżka, biurka, krzesła oraz szafy do przechowywania rzeczy osobistych. Większość pokoi wyposażona jest w piętrowe łóżka, które nie posiadają drabinek oraz zabezpieczeń górnego poziomu. W ocenie pracowników Biura RPO brak tych ostatnich może przyczynić się do upadków i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała korzystających z nich wychowanków. W jednym z pokoi brakowało drzwi wejściowych, zostały one zdjęte z zawiasów w celu naprawienia usterki. Ściany w sypialniach wyłożone są do połowy kolorowymi panelami. Niektóre sypialnie wymagają odremontowania. Ponadto, w niektórych pokojach odczuwana temperatura była znacznie niższa niż w innych. Rozkład

pomieszczeń oraz wyposażenie w meble i sprzęt kwaterunkowy jest analogiczny we wszystkich grupach wychowawczych.

Mimo iż pokoje wychowanków są przestronne, widne i utrzymane w czystości, ich wystrój jest skromny. Zdaniem osób wizytujących, estetykę pomieszczeń poprawiłoby udekorowanie ich z myślą o przebywających tam dzieciach. Podobna sugestia dotyczy wyglądu korytarzy. Stworzenie w placówce przyjemniejszej atmosfery możliwe byłoby np. poprzez zamieszczenie na ścianach korytarzy tablic lub „gazetek”, na których można zamieścić informacje dotyczące funkcjonowania placówki, zdjęcia oraz adresy instytucji, do których wychowankowie mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia ich praw, w tym Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, sędziów rodzinnych.

Świetlice poszczególnych grup położone są w bezpośrednim sąsiedztwie pokoi wychowanków. W każdej z nich znajduje się kanapa z fotelami lub materace (wykorzystywane do zajęć resocjalizacyjno – terapeutycznych), stoliki, telewizor, czajnik bezprzewodowy. Ponadto, do dyspozycji wychowanków pozostaje także sala audiowizualna, w której są materace i nowoczesny sprzęt audiowizualny.

Na terenie placówki znajdują się trzy łazienki. Dwie z nich usytuowane są w internacie. W ich skład wchodzi: umywalki, natryski, odgródzone i zamykane drzwiami toalety oraz pisuary. Pysznice oddzielone są ściankami, jednakże w dniu wizytacji, w jednym sanitariacie brakowało kotar, które umożliwiałyby kąpiel w warunkach zapewniających poczucie intymności. Trzecia łazienka znajduje się w części szkolnej. Jest ona używana w czasie trwania zajęć lekcyjnych. Pomieszczenie to jest wyposażone w: toaletę, 2 pisuary oraz 2 umywalki. Sanitariaty są przestronne, zadbane, wyłożone glazurą. W dniu wizytacji ich stan i wygląd nie budził zastrzeżeń.

W Ośrodku funkcjonuje jedna, dwuosobowa izba chorych, właściwie wyposażona (umywalka, waga oraz dwupiętrowe łóżko, które w dniu wizytacji umieszczone było poza izbą, lecz w razie potrzeby istniała możliwość szybkiego wstawienia). Pomieszczenie to niedawno zostało kompleksowo odremontowane, wyłożone glazurą i odpowiednio ogrzane.

Na potrzeby prowadzenia zajęć szkolnych utworzono 4 sale lekcyjne. Każda z nich wyposażona jest w nowoczesną tablicę interaktywną, ławki szkolne, szafki na

książki i zeszyty. Udekorowane są kwiatami i gazetkami tematycznymi. W salach tych, prócz zajęć szkolnych, odbywają się także tzw. „odrabianki”. Ponadto, do dyspozycji wychowanków pozostaje nowoutworzona pracownia komputerowa, wyposażona w stanowiska komputerowe oraz projektor multimedialny. Komputery posiadają dostęp do Internetu, wraz z programem zabezpieczającym uczniów przed dostępem do treści, które mogą stanowić zagrożenie dla ich prawidłowego rozwoju.

W podpiwniczeniu budynku znajduje się kuchnia połączona ze stołówką. Pomieszczenia te są wyposażone zgodnie z normami HACCP. Zachowana jest w nich czystość i zasady higieny. W kuchni znajduje się też apteczka oraz lodówka z próbkami z wydawanych wychowankom posiłków - nie posiada ona jednak odpowiedniego zamknięcia. Zgodnie z § 5 ust. 2 rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 17 kwietnia 2007 r. w *sprawie pobierania i przechowywania próbek żywności przez zakłady żywienia zbiorowego typu zamkniętego* (Dz. U. z 2007 r. Nr 80, poz. 545), miejsce przechowywania próbek musi być tak zabezpieczone, aby dostęp do niego posiadał tylko kierujący zakładem lub osoba przez niego upoważniona.

Wychowankowie mają możliwość korzystania z biblioteki, która funkcjonuje we wszystkie dni tygodnia oprócz weekendów. Jest to niewielkie pomieszczenie z regałami, na których umieszczone są głównie podręczniki szkolne, lektury, a także inne książki przeznaczone dla dzieci i młodzieży. Biblioteka nie dysponuje czasopismami i prasą codzienną. W związku z tym wychowankowie obowiązkowo, codziennie oglądają serwisy informacyjne w telewizji, co w pewnym stopniu zastępuje im pozyskiwanie wiedzy z prasy.

Na zewnątrz budynku do dyspozycji wychowanków pozostają dwa boiska (o nawierzchni mineralnej i asfaltowej), przeznaczone do gry w: siatkówkę, koszykówkę, piłkę nożną i ręczną.

5. Rozmowy przeprowadzone z wychowankami.

W ramach wizytacji przeprowadzono rozmowy z 13 nieletnimi. Rozmowy według kwestionariusza odbywały się w cztery oczy, w sposób uniemożliwiający osobom postronnym zapoznanie się z treścią odpowiedzi udzielanych przez

wychowanków Ośrodka. Przeprowadzone rozmowy dostarczyły opinii o stanie przestrzegania praw nieletnich oraz informacji o atmosferze panującej w placówce.

Nie zgłoszono żadnych uwag w zakresie: warunków bytowych oraz warunków higieniczno - sanitarnych panujących w placówce, korzystania z usług religijnych oraz prowadzenia korespondencji i rozmów telefonicznych. W większości wychowankowie dobrze ocenili również opiekę medyczną i wyżywienie (trzech wychowanków zgłosiło, że porcje są niewystarczające jednocześnie wskazując, iż istnieje możliwość tzw. „dojadanek” między posiłkami).

Większość wychowanków, z którymi rozmawiano znało katalog nagród i środków dyscyplinarnych obowiązujących w Ośrodku Nieletni uznali, iż najsurowszym środkiem dyscyplinarnym, który można wymierzyć w placówce jest: zakaz przepustek (1 wychowanek), przeniesienie do innego ośrodka (1), zawiadomienie sądu (1) oraz zakaz wyjść poza placówkę (1). Trzech wychowanków wskazało, iż w placówce zdarzają się sytuacje, w których wszyscy wychowankowie zostają ukarani za przewinienie jednego wychowanka. Za przykład podano stosowanie dla całej grupy zakazu wyjść na spacer albo zakazu korzystania z sali komputerowej w przypadku ucieczki jednego z nieletnich.

Chłopcy uznali, iż w razie niesłusznego ukarania mogą się odwołać do: Dyrektora (5) lub wychowawcy (2). Czterech wychowanków uznało, iż do nikogo nie można się w tej sprawie zwrócić, gdyż i tak nikt nie uwierzy w ich słowa. Tyle samo respondentów (4) nie wiedziało, do kogo może się zwrócić w przypadku, gdyby chciało się poskarżyć na postępowanie kadry placówki. W czterech przypadkach został wskazany Dyrektor Ośrodka jako osoba, z którą można na ten temat porozmawiać.

Prawie wszyscy wychowankowie zgłosili, iż czują się bezpiecznie w placówce (jedna osoba stwierdziła, że nie czuje się bezpiecznie z uwagi na innych wychowanków wywodzących się z „różnych środowisk”). Dwóch wychowanków wskazało na sytuacje, w których podczas pobytu w placówce doznali przykrości ze strony innych wychowanków (wyśmiewanie, wyzywanie). Jeden z nich przyznał, iż nigdy nie zgłaszał tego problemu pracownikom placówki. Z kolei drugi

opowiedział o całej sytuacji wychowawcom placówki, którzy podjęli odpowiednie działania, np.: przeprowadzili rozmowy z nieletnimi, zapewнили poszkodowanemu inny pokój, wykazywali ciągle zainteresowanie sprawą.

Pięciu respondentów stwierdziło, że nie ma w placówce osoby, do której można się zwrócić w każdej sprawie i bez żadnych obaw. Siedmiu nieletnich za taką osobę uznało wychowawców. Mimo tego wychowankowie ocenili dobrze zarówno pracę nauczycieli i wychowawców, jak i sposób w jaki są przez nich traktowani. Jeden z rozmówców wskazał, że wychowawcy krzyczą na wychowanków.

W zakresie spędzania czasu na świeżym powietrzu większość wychowanków wskazało, iż jest to możliwe o ile wychowawca wyrazi zgodę. Trzech z nich podkreśliło, iż wychowankowie przebywający na tzw. „okresie adaptacyjnym” (próbnym), trwającym ok. 3 tygodni, nie mogą wychodzić na zewnątrz budynku. W ocenie pracowników Biura RPO, każdemu wychowankowi, niezależnie od czasu pobytu w Ośrodku, powinno zapewnić się możliwość codziennego, przynajmniej godzinnego spaceru na świeżym powietrzu. Należy zaznaczyć, iż w krajowych przepisach nie ma unormowań prawnych, które gwarantowałyby nieletniemu codzienny dostęp do zajęć na świeżym powietrzu. Jednak ich zapewnienie należy uznać za niezbędne, biorąc pod uwagę potrzeby rozwoju psycho – fizycznego młodego człowieka, a także konieczność rozładowania niewłaściwych emocji w przypadku młodzieży niedostosowanej.

Podczas indywidualnych rozmów z wychowankami, dziewięciu z nich zgłosiło, że pobyt w placówce zmienił ich na korzyść, dwie osoby nie wyraziły swojej opinii w tej mierze. Z kolei dwóch innych wychowanków nie zauważało żadnych zmian w trakcie pobytu w placówce.

Wśród odpowiedzi na pytanie: „Co wychowanek chciałby zmienić w placówce, gdyby mógł?” wskazano: częściej wychodzić na dwór (1 uwaga) i na miasto (1), zwiększyć porcje posiłków (1), umożliwić częstsze korzystanie z sali komputerowej (1), udzielać więcej przepustek (1).

6. Wnioski i zalecenia.

Na podstawie przeprowadzonych czynności pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich stwierdzili, że - generalnie rzecz biorąc - w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym Nr 1 w Łodzi prawa nieletnich są przestrzegane.

Pomieszczenia w budynku Ośrodka w większości są odnowione, utrzymane w czystości, zapewniają dobre warunki bytowe.

Na podstawie dokonanego oglądu placówki oraz po przeanalizowaniu dokumentacji zebranej podczas wizytacji Ośrodka, wysłuchaniu wychowanków i pracowników placówki stwierdzono, że w celu poprawy stanu przestrzegania praw przysługujących nieletnim należy:

1. zagwarantować wychowankom stałą opiekę medyczną w placówce, m.in. poprzez zatrudnienie pielęgniarki lub higienistki szkolnej;
2. umożliwić nieletnim, przebywającym w okresie „adaptacyjnym”, uczestniczenie w zajęciach na świeżym powietrzu;
3. wyeliminować z katalogu kar, kary w postaci pracy porządkowej na rzecz Ośrodka;
4. zaprzestać stosowania odpowiedzialności zbiorowej;
5. skierować wobec wielokrotnych uciekinierów szczególne oddziaływania wychowawczo – psychologiczne, których celem byłoby zdemotywowanie wychowanków do kolejnych ucieczek;
6. doposażyć górne łóżka w drabinki i zabezpieczenia;
7. uzupełnić brakujące zasłony w kabinach prysznicowych;
8. w sposób ujednolicony sporządzać dokumentację w zakresie wypadków nadzwyczajnych;
9. dążyć do zapewnienia przyjaznej atmosfery w placówce, poprzez poprawę estetyki pokoi mieszkalnych i korytarzy, udekorowanie ich wspólnie z nieletnimi;
10. wyposażyć lodówkę, w której przechowywane są próbki żywności, w zamek;

11. wywiesić w gablotach ściennych adresy instytucji stojących na straży praw nieletnich, takich jak: Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznika Praw Obywatelskich, Helsińska Fundacja Praw Człowieka oraz sąd rodzinny;

W odpowiedzi na powyższe wnioski i zalecenia **Dyrektor placówki** udzielił następujących wyjaśnień:

1. Zalecenie zagwarantowania stałej opieki medycznej w placówce, poprzez zatrudnienie pielęgniarki lub higienistki, zostanie zrealizowane o ile organ prowadzący zaakceptuje taki etat w organizacji pracy placówki na następny rok szkolny. Obecnie placówka nie dysponuje możliwościami ani środkami do zrealizowania tego zalecenia.
2. Do codziennej praktyki wdrożono udział w zajęciach na świeżym powietrzu wychowanków nowoprzyjętych.
3. Wyeliminowano karę w postaci pracy porządkowej na rzecz Ośrodka.
4. Zaprzestano stosowania odpowiedzialności zbiorowej za indywidualne przewinienia wychowanków.
5. Wobec wielokrotnych uciekinierów z placówki wdrożono specjalną procedurę wychowawczą, mającą na celu demotywowanie tych wychowanków do kolejnych ucieczek.
6. Doposażono w drabinki i odpowiednie zabezpieczenia górne łóżka.
7. Uzupełniono wszystkie brakujące zasłony w kabinach prysznicowych.
8. Wprowadzono procedurę zapisywania w odrębnym dokumencie wszystkich wypadków nadzwyczajnych.
9. Podjęto starania w celu poprawy estetyki pokoi mieszkalnych.
10. Wprowadzono obowiązek zamykania na klucz pomieszczenia, w którym znajduje się lodówka zawierająca próbki z żywnością.
11. Wywieszono na korytarzu, w dostępnym miejscu adresy instytucji stojących na straży praw nieletnich oraz wybrane przepisy w tym zakresie.

Ponadto, w związku z Informacjami o czynnościach przeprowadzonych przez pracowników Biura RPO w styczniu 2010 r. w łódzkich młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowym ośrodku socjoterapii, **Wydział Edukacji Urzędu Miasta w Łodzi** wskazał, że wszystkie zawarte w Informacjach wnioski i zalecenia stały się przedmiotem inspekcji ze strony Wydziału Edukacji. W ich wyniku Dyrektorzy placówek zostali zobowiązani do niezwłocznego usunięcia opisanych nieprawidłowości oraz podjęcia stosowanych działań, mających na celu dokonanie zmian w realizowanym procesie wychowawczym.